

Фросіняк Руслан Вікторович
доктор філософії, викладач кафедри державно-правових
дисциплін та публічного управління
Донецького державного університету внутрішніх справ

ПОСИЛЕННЯ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ В УПРАВЛІННІ ГРОМАДАМИ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Залучення громадськості до управління розвитком територіальних громад є необхідною умовою ефективного врядування, однак в Україні цей процес стикається з суттєвими перешкодами. Закон "Про місцеве самоврядування в Україні" передбачає механізми участі, зокрема громадські слухання, але їхня реалізація характеризується низькою активністю громадян, формальним підходом влади та відсутністю дієвих інструментів діалогу. У контексті децентралізації ці недоліки ускладнюють узгодження управлінських рішень із потребами населення, що вимагає аналізу проблем і розробки шляхів удосконалення партисипації.

Організація участі громадськості в управлінні розвитком громад пов'язана з низкою проблем, вирішення яких потребує системного підходу.

По-перше, громадські слухання втрачають ефективність через формальність. Лише незначна частка мешканців громади беруть участь у таких заходах через недостатнє інформування та ігнорування пропозицій владою. В ідеальній моделі місцева влада підтримує справжню партисипацію [1], але в реальності слухання зводяться до звітності та формального виконання норм законів. Недостатня освіченість громадян про їхні права посилює цю проблему. Потрібні законодавчі механізми врахування думки громадськості та просвітницька робота.

По-друге, партнерство з організаціями громадянського суспільства (ОГС) часто гальмується через певну фіктивність та політичну заангажованість останніх. ОГС можуть сприяти прогресу громад, але часто слугують інструментом просування інтересів їх бенефіціарів. Дорадчі органи, в тому числі громадські ради, ефективні лише за наявності реальних завдань. Відсутність доступу до інформації про процедури участі ускладнює координацію. Чіткі процедури й відмова від імітації можуть підвищити результативність такого партнерства.

По-третє, цифрові інструменти недооцінені через низьку готовність сторін. Вони здатні розширити участь у кризових умовах, але брак технічної бази й обізнаності громадян стримує впровадження. Дослідження Бучанської громади у 2023 році показало, що опитування місцевих активістів і влади допомогло виявити ключові фактори впливу на стратегію управління, як-от причетність і консолідація інтересів [2]. Адаптація інструментів до сучасних технологій і навчання сторін можуть поживити процес.

По-четверте, стратегічне мислення послаблене короткостроковими пріоритетами. В ідеалі актив запобігає популізму, а влада делегує повноваження, але в Україні планування обмежене виборчим циклом, а тиск на активістів руйнує співпрацю. Недостатній вплив громадськості на рішення, що залежить від типу громад і її розташування, гальмує процес їх розвитку. Усвідомлення владою залежності від громадського активу може стати основою партнерства за умови розробки прогностичних моделей розвитку території.

По-п'яте, нові форми участі, зокрема аудити та дорадчі комітети, стикаються з правовою неврегульованістю. Аудити підвищують прозорість ресурсів, а комітети систематизують планування, але без законодавчої бази їхній потенціал декларативний. Нестабільність механізмів участі, коли окремі групи мають обмежений доступ, посилює проблему. Законодавче закріплення й урахування місцевих особливостей (інфраструктура, кадри) можуть усунути ці бар'єри.

По-шосте, низька культура партисипації перешкоджає розвитку громад. Споживацькі настрої, пасивність і застарілі установки контрастують із конструктивною роллю активу. Навчання формує цю культуру, але ефект локальний без системного поширення знань. Побудова індикаторів впливу (авторитет влади, залучення громадськості) і прогнозування успіху стратегій можуть мотивувати співпрацю й перевести критику в конструктивний діалог.

По-сьоме, недостатня мотивація громадян до участі знижує її масштаби. Навіть за наявності механізмів, як-от слухання чи громадські ради, активність залишається низькою через брак відчуття причетності до ухвалення рішень. Дане явище ймовірно пов'язано з історичною звичкою делегувати відповідальність владі та слабкою комунікацією з населенням. Створення стимулів, наприклад, публічні звіти про врахування пропозицій чи визнання внеску активістів, може підвищити залученість громадян.

По-восьме, брак кваліфікованих кадрів у громадах ускладнює впровадження партисипативних практик. Організація діалогу, аналіз пропозицій і прогнозування стратегій потребують спеціалістів, але в багатьох громадах, особливо сільських, їх недостатньо. Що в свою чергу призводить до нерівномірного розвитку механізмів участі. Підготовка кадрів і залучення експертів із прогностичним досвідом можуть вирівняти ситуацію.

По-дев'яте, слабка інтеграція громадських ініціатив у процесі управління гальмує їхній вплив. Ініціативи жителів часто залишаються ізольованими від стратегій розвитку через брак механізмів їх узгодження з діями влади. Це призводить до розриву між потребами громадян і планами громад. Створення платформ для діалогу, де ініціативи аналізуються та включаються до стратегій, може підвищити їхню ефективність.

Для подолання зазначених проблем доцільно застосувати низку заходів. Механізми зворотного зв'язку, як-от обов'язкові звіти влади

про врахування пропозицій, посилять довіру громадян і підвищать їхню активність. Координація ОГС через чіткі регламенти співпраці усуне фіктивність і забезпечить реальний внесок у розвиток громад. Адаптація цифрових технологій, зокрема платформ для онлайн-участі, розширить доступність процесів і поживає діалог у кризових умовах. Прогнозування стратегій за допомогою моделей, дозволить оцінити ефективність рішень і скоригувати плани розвитку. Правове забезпечення, включаючи закріплення аудиту й комітетів у законодавстві, має надати стабільність і усунути нерівність доступу. Просвітницькі кампанії підвищать обізнаність громадян про їхні права, формуючи культуру участі. Стимулювання через публічне визнання активістів і звіти про результати мотивуватиме залучення. Підготовка кадрів шляхом тренінгів і залучення експертів вирівняє рівень компетенцій у громадах, особливо сільських. Ці заходи сприятимуть прозорості, узгодженості рішень із потребами жителів і сталому розвитку громад.

Участь громадськості в управлінні розвитком громад є основою сталого врядування, але сучасні практики обмежені формальністю механізмів участі громадськості, слабким рівнем партнерства, цифровими бар'єрами, браком стратегічного мислення, нерегульованістю нових форм, низькою культурою партисипації, недостатньою мотивацією та кадровими проблемами. Удосконалення передбачає механізми зворотного зв'язку, координацію ОГС, адаптацію технологій, прогнозування стратегій, правове забезпечення, просвітництво, стимулювання громадян і підготовку кадрів, що забезпечить прозорість і орієнтацію на потреби жителів.

Література.

1. Гримак І. Роль громадськості у формуванні та вдосконаленні управління для створення сприятливого середовища розвитку територіальних громад. Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення. 2024. № 8. С. 44–54. DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-8-44-54>.

2. Могилевська О., Ціпоренко С., Поворозник М., Шамрай Н. Побудова прогнозних моделей механізму участі громадськості в управлінні розвитком об'єднаних територіальних громад. Київський економічний науковий журнал. 2023. № 3. С. 91–100.

3. Русинюк М.М. Механізми взаємодії публічної влади та громадянського суспільства у процесі реалізації публічної політики України. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2019. № 4. С. 111–116.